

חמורה מגרמא.
 ר' איצ'לה מפוניבז' משווה ביניהם.
 הקצות סובר שגרמא חמור מאמירה לנכרי,
 אולם רק בקניינים, (ומסתבר שבשבת לא יסבור כן)
 היד אליהו (מקאליש) סובר שאמירה לנכרי
 חמורה מגרמא.
 הגרצ"פ פרנק חולק עליו ולדעתו אמירה קלה
 מגרמא.
 הגר"ש ישראלי סובר שאמירה חמורה מגרמא
 וכדבריו מסתבר.

גדול, כגון הפסד מרובה, צער גדול וכדו' יש
 להתיר גרמא.
 (עם הכנסת ספר זה לדפוס, יצא ספר מנחת שלמה ח"ב
 להגרש"ז אוירבך, ובס' כ"ד שם פסק אף הוא שגרמא קל
 יותר מאמירה לנכרי. ע"ש).

סיכום:

הר"מ וויל סובר שאמירה לנכרי קלה יותר
 מגרמא.
 ר' עקיבא אייגר סובר להיפך, שאמירה לנכרי

סימן ל

בנין ישוב בא"י ע"י גוי בשבת

שאלה*

האם מותר היה להרשות לבנות את המבנים ע"י
 פועלים גויים גם בשבת?

א. אמירה לנכרי הותרה משום ישוב א"י

במסכת גיטין ח' ב':

"הקונה שדה בסוריא כקונה בפרוורי ירושלים.
 למאי הלכתא? אמר רב ששית לומר שכותבין עליו
 אותו ואפילו בשבת... ה"נ אומר לעובד כוכבים
 ועשהו. ואע"פ דאמירה לעכו"ם שבות; משום
 ישוב ארץ ישראל לא גזרו רבנן".

ולכאורה גם בנ"ד מותר לומר לגוי לבנות בית
 בא"י בשבת משום ישוב א"י. אולם לאחר העיון
 יש לדחות ראייה זו מכמה סיבות:

ב. אמירה לנכרי לצורך גירוש נכרים

רש"י מפרש על אתר: "משום ישוב א"י, לגרש
 גויים ולישב ישראל בה". משמע שרק גירוש
 הגויים הוא המתיר חילול שבת ע"י גוי, כגון
 קניית קרקע בשבת מגוי, שבה הקונה מסלק את
 הגוי מאותה קרקע. אך בניית בית ע"י גוי

ראשי פרקים

הקדמה

שאלה

- א. אמירה לנכרי הותרה משום ישוב א"י
- ב. אמירה לנכרי לצורך גירוש נכרים
- ג. האם גירוש עכו"ם דוקא
- ד. היתר שבות לשם קנין הארץ ולא לשם בנייה
- ה. בניה ע"י נכרי בקבלנות בשבת

סיכום

הקדמה

בכפר דרום לא היו בשנה הראשונה (תשל"א)
 מבני קבע אלא אהלים בלבד. כעבור שנה עמד
 לבקר בארץ סגן שר החוץ של ארה"ב מר
 רוג'רס. בין היתר עמד לבקר גם ברצועת עזה.
 הגורמים המדיניים רצו להעמידו בפני עובדות
 מוגמרות ולהציג בפניו את ההאחזות כישוב
 קבע. לשם כך הוחלט לבנות באופן דחוף מבנים
 קבועים בישוב.

* נדפס ברקאי חוב' א' קיץ תשנ"ג. הערות עורך הן של עורך ברקאי - הגר"ש ישראלי. [המוקף] תשובות והוספות - הכותב.

שמצות ישוב א"י אין לה מקור מפורש בתורה, וכדעת הרמב"ם, שלא מנאה בסהמ"צ, ולא בא הפסוק לדעת רש"י אלא לצוות על הורשת הגויים מא"י, כדי שנוכל להתקיים בה. וא"כ לשיטת רש"י המצוה אינה בישיבה בא"י אלא בגירוש הגויים ממנה ולכן פירש גם בגיטין שקנין הקרקע בא"י חשוב בעיקר בגלל גירוש הגויים ממנה.

ולפיכך במקום שאין גירוש גויים, כגון בנ"ד שיהודים יושבים כבר באותו מקום ואין בו גויים כרגע, אלא שרוצים לחזק את ישיבתם במקום ע"י בנייתו בבנייני קבע, אין בכך כדי להתיר אמירה לגוי בשבת¹.

ג. האם גירוש עכו"ם דוקא

הגירסה ברש"י שלפנינו היא: "לגרש עכו"ם ולישב ישראל בה". ואע"פ שאין הכרח לדייק

בשבת, שבה אמנם מתקיימת מצות ישוב א"י, אולם אין בה גירוש גויים מהמקום, לא מצינו. מיהו טעמא בעי, מדוע מצות ישוב א"י לכשעצמה אינה מתירה אמירה לגוי אלא גירוש הגויים ממש?

ויתכן לומר בדעת רש"י שהוא הולך לשיטתו בפירושו לתורה על הפסוק "והורשתם את הארץ וישבתם בה" (במדבר ל"ג נ"ג), וז"ל: "והורשתם אותה מיושביה ואז - וישבתם בה, תוכלו להתקיים בה, ואם לאו לא תוכלו להתקיים בה". משמע שלדעת רש"י אין הישיבה בארץ מצוה מפורשת מהתורה אלא הבטחה בלבד, וזאת בניגוד לדעת הרמב"ן (שם) שפירש: "על דעתי זו מצות עשה היא, יצוה אותם שישבו בארץ וירשו אותה כי הוא נתנה להם ולא ימאסו בנחלת ה'... אבל רש"י פירש והורשתם את הארץ" וכו'.

משמע שרש"י חולק על הרמב"ן וסובר

1. אין בדברי רש"י אלא להחיל דין מצוה גם על ההורשה, דהיינו הרחקת העכו"ם מהארץ, אעפ"י שזו אינה אלא אמצעי לישיבת הארץ ע"י ישראל, שהרי לא מסתבר שעיקר המצוה תהיה רק הרחקת העכו"ם ואילו ישראל עצמם רשאים להשאיר הארץ שממה ולמצא להם ארץ אחרת, וכפי שהרחיב הרמב"ן הדיבור בזה. והרי הכתוב אומר "לא אגרשנו מפניך בשנה אחת פן תהיה הארץ שממה... מעט מעט אגרשנו מפניך וכו'". הרי מוטב שיהיו העכו"ם בארץ מהיותה שממה ורבה חית השדה.

[ועמ"כ מ"ר הגר"ש זצ"ל בעמוד הימיני להוכיח מפרש"י סנהדרין ב' א' ד"ה במלחמת הרשות כל מלחמה קרי רשות חוץ ממלחמת יהושע שהיתה לכבש את א"י, שסובר כרמב"ן.]

ומה שהדגיש רש"י בענין אמירה לעכו"ם שבות "לגרש גויים" היינו לומר שג"ז כלול במצות ישוב א"י, וע"כ גם בזה היתה שבות האמירה לעכו"ם, ואעפ"י שבוה עדיין אין מתקיים ממש ישוב המקום ע"י ישראל, והרי לשון הגמרא הוא "משום ישוב א"י". ברור איפוא שזוהי עיקר המצוה, וכש"כ שלשם ישוב המקום ממש הותרה האמירה לעכו"ם. וביותר נראה, שכל המצוה "והורשתם" שהיא לרש"י הרחקת העכו"ם מהארץ לא היתה אלא לשעתה, לזמן כיבוש הארץ. שהרי בענין מכירת קרקע לעכו"ם לא אתינן עלה אלא מצד "לא תחנם" - לא תתן להם חניה, ולא משתמיט בשום דוכתא מצד "והורשתם". ואיסור דלא תחנם הרי הוא כשמוסרים לו קרקע משלנו, ואילו המדובר בסוגיא דגיטין הוא בקניה מהעכו"ם, וע"ז אין לבוא כלל מצד לאו זה.

[עיי' מג"א או"ח סי' ש"ו ס"ק כ' שהק' על הרמב"ם שפוסק כיבוש יחיד לאו שמה כיבוש וא"כ סוריא קדושה רק מדרבנן, ואפילו לכתחילה מותר למכור בתים בסוריא לגויים ואין שם איסור לא תחנם. ובכל זאת פסק שקונים שדות בסוריא אפילו בשבת, וקשה איזו מצוה יש בקניית שדות בסוריא? ולדברי מ"ר יש לישב, שאע"פ שאין איסור לא תחנם בסוריא אך יש בה מצות ישוב מדרבנן, בגלל המצוות התלויות בארץ הנוהגות שם ולכן מצוה לקנות שם קרקעות. ואע"פ שחייב המצוות שם הוא רק מדרבנן, מכיון שמצוות אלו נוהגות בא"י הן דוחות איסור אמירה לנכרי בשבת, כי חז"ל החשיבו את המצוות התלויות בארץ יותר ממצוות אחרות. והרמב"ם לשיטתו שלא מנה מצות ישוב א"י כמצוה בפנ"ע

בישמעאלים של ימינו שכידוע אינם עובדי ע"ז. ואין ברצועת עזה נוצרים, הנחשבים לחלק מהפוסקים לעובדי ע"ז.

ד. היתר שבות לשם קנין הארץ ולא לשם בניינה

בשו"ת משפט כהן למרן הרב זצ"ל (סי' קמ"ו) כתב שאין לך בו אלא חידושו ולא התירו חז"ל אלא שבות כעין זו של כתיבת שטר ורק לצורך כעין זה של קניית קרקע, וגם שם צמצמו את ההיתר, שאסור לתת את המעות לנכרי, אלא רק להראות לו היכן המעות והנכרי נוטלם מעצמו. ויש להטעים את דבריו עפ"י מש"כ באגלי טל (מלאכת טוחן אות ל"ח א"ק ו') בהסבר דברי הירושלמי (מ"ק פ"ב ה"ד):

"ריב"ל שאל לר"ל, מהו ליקח בתים מן הגוי בשבת? א"ל תני, בשבת מותר. כיצד עושה? מראה לו כיס של דינרין והגוי חותם ומעלה בערכאות. שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת, דכתיב: 'זכה תעשה ששת ימים וביום השביעי תסור את העיר שבע פעמים' וכתוב 'עד רדתה' אפילו בשבת".

ופירש האג"ט את הקשר שבין מלחמת יריחו לבין קניית קרקע מגוי בשבת, שמלחמת מצוה הותרה בשבת, אפילו במלאכה דאורייתא, לשם כיבוש א"י. לכן גם קנין קרקע, שהוא מקצת כיבוש, מתיר מקצת מלאכה, דהיינו שבות. העולה מדבריו הוא שלא התירו חז"ל שבות

מלשוננו זו שהכוונה היא לעובדי ע"ז דוקא (כי כידוע הצנזורה "תיקנה" כל מקום בתלמוד שבו מוזכר גוי ושינתה אותו ל"עכו"ם").

אולם בנ"ד נראה שיש מקום לומר שהכוונה היא לעכו"ם דוקא ולא לגוי סתם. שהרי איסור התורה להשאיר גויים בא"י הוא הנאמר במקום אחר "לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי כי תעבד את אלהיהם כי יהיה לך למוקש" (שמות כ"ג ל"ג). איסור זה מתייחס איפוא במפורש לעובדי ע"ז דוקא ולא לסתם גוי. וכן היא שיטת רש"י בגיטין (נ"ז ב' ד"ה גר תושב היה) "שלא קיבל עליו שאר מצוות אלא ע"ז". והיא גם שיטת הראב"ד בהל' ע"ז פ"י ה"ו, שמתיר להושיב גוי בא"י גם אם אינו גר תושב. ועכצ"ל שההיתר לכך הוא משום שהתורה לא אסרה אלא עובדי ע"ז. (כן פירש מ"ר הגרצ"י קוק זצ"ל בהערותיו למשפט כהן סי' ס"ג והוכיח כן גם מרש"י בסנהדרין צ"ו ובכריתות ט' ובערכין כ"ט ומגמ' גיטין מ"ה א': "יכול בגוי שלא קיבל עליו שלא לעבוד ע"ז". מיהו מ"ר הגר"ש ישראלי חולק על כל ראיותיו, עיין עמוד הימיני עמ' קכ"א. ובדפ"ר הנוסחא ברש"י היא גויים כמו אצלנו וא"כ א"א לומר שהמדובר דוקא בעובדי ע"ז).

וא"כ אפילו אם נאמר שבנ"ד בניית מבני הקבע יש בה גם הרחקת הגויים מהמקום, או הרחקת סיכוייהם לשוב ולהאחז במקום ומתקיים בכך התנאי של רש"י שיהיה במעשה זה משום גירוש הגויים, עדיין יש לנו מקום לומר שלא נאמרו הדברים אלא בעובדי ע"ז ולא

וע"כ חשיבותה של א"י בגלל המצוות התלויות בה, וא"כ גם לסוריא יש חשיבות מסוימת בגלל המצוות התלויות בה מדרבנן.]

וצריך לומר שהוא הרחבת המצוה של ישוב א"י, כי כל דבר שמביא להרחבת הישוב והתבססותו כלול במצות ישוב א"י. וכיו"ב מצינו במי ששטף נהר זיתיו ונתנם לתוך שדה חבריו שאינו יכול לומר זיתי אני נוטל - משום ישוב א"י (ב"מ ק"א) וכן מ"ש הכל מעלים לא"י אפי' עבדים (כתובות ק"י ב'). [וכן משמע מהרמב"ן בחידושיו לשבת רפראד"מ ק"ל ע"ב.]

ובענין אמירה לעכו"ם - שבות, הם אמרו והם אמרו, שלענין מצות ישוב א"י, והיינו כל מה שיש בו משום הרחבת היאחזות היהודים בא"י, לא גזרו בו רבנן. וע"כ אינו שייך כלל לשאלה אם יש איסור לא תחנם באומות שאינן עובדות ע"ז. דודאי כל פעולה שיש בה משום הרחבת וביסוס הישוב היהודי בארץ, הוא בכלל מ"ש כאן שלא גזרו משום אמירה לעכו"ם - העורך.

בקבלנות, דאדעתא דנפשיה קעביד בשבת ולא למען ישראל. ואף כי בשו"ע אר"ח (סי' רמ"ד ס"א) נפסק להלכה כשיטת ר"י החולק עליו ואוסר, משום שבבנין אין דרך למסור בקבלנות, אלא בשכירות, והרואה יאמר ששכירי ישראל הם, מ"מ בשעת דחק גדולה יש מקום לסמוך על שיטת ר"ת ולהתיר את הבניה ע"י קבלן גוי ופועלים גויים, אם הדבר ידוע לכל שהעבודה נעשית בקבלנות (עיין משנ"ב סי' רמ"ד ס"ק י"ג). ובמקום כה קטן כמו בנ"ד הדבר ידוע לכל, ואפילו לאורחים שיגיעו לשבת, ואין כאן כל חשד. ועוד ברבים ליכא חשדא עי' ר"ה (כ"ד א), ועי' דע"ת (אר"ח שם).

מיהו לענ"ד יש לפקפק בקבלנות כגון זו, שכל מטרתה היא זירוה הבניה. וא"כ הגוי העובד בשבת, אע"פ שעובד בקבלנות, לא עושה זאת אדעתא דנפשיה אלא אדעתא דישאל. וקבלנות המותרת היא רק כאשר ישראל מוסר לגוי בקבלנות מבלי להאיץ בו שיעבוד גם בשבתות, והזמן מאפשר לגוי לעשות את מלאכתו אף בימות החול בלבד, אזי גם אם הגוי עובד בשבת אדעתא דנפשיה קעביד ולא אדעתא דישאל. וזו לשון ר"ת שם: "שרי בקבלנות שאין בו שבח לישראל כלל במה שממהר נכרי לעשות קבלנותו". דבריו איפוא ברור מיללו שההיתר הוא רק כשאין שבח לישראל, במה שהגוי ממחר

אלא לשם דבר הדומה לכיבוש א"י ע"י מלחמה, אך לא הותרה שבות לצורך בנין הארץ. ובזה מובן מדוע החשיבו חז"ל את מצות ישוב א"י יותר מכל מצוה אחרת, שהתירו למענה שבות בשבת. כי מצוה זו בהיותה כרוכה במלחמה, ומלחמה הותרה גם בשבת, וכן קנית קרקע, אם לא תיעשה בעיתוי המתאים עלולה ההזדמנות להתחמק, תיקנו רבנן כעין דאורייתא והתירו שבות בשבת. וא"כ רק כיבוש הארץ, או קנייתה דוחה שבת ולא בנין הארץ (אלא א"כ נאמר שהבניה עצמה היא מעין חזקה - הערת י"א)². והדברים מתפרשים הן לשיטת רש"י והן לשיטת הרמב"ן. לשיטת רש"י, שגירוש הגויים מא"י הוא עיקר המצוה בכיבוש הארץ, מה שהותר בשבת הוא קנין קרקע לשם גירוש הגויים מאותו מקום. ולשיטת הרמב"ן, שישוב הארץ ע"י ישראל הוא עיקר המצוה, ג"כ י"ל שמאחר שמלחמה לכיבוש א"י היא מלחמת מצוה שהותרה בשבת א"כ רק דבר הדומה למלחמה דהיינו סילוק הגויים ורכישת המקום הותר בשבת, אך לא בנייתו.

ה. בניה ע"י נכרי בקבלנות בשבת

והנה יש מקום לכאורה להתיר את הבניה ע"י פועלים ערביים בקבלנות. והיא שיטת ר"ת במס' ע"ז כ"א שהתיר לבנות בית בשבת

2. בהנמקת ההלכה לא נאמר אלא שמשום ישוב א"י לא גזרו, ומכאן שכל מה שיש בו משום ישוב א"י כלול בהיתר זה של אמירה לעכו"ם. ומה שנאסר עפ"י הירושלמי לתת בעצמו המעות לנכרי, הוא משום שלא התירו אלא שבות שאין הישראל עושה כלום, ואילו במתן מעות הרי הישראל עצמו עושה המקח וממכר, וזה לא הותר. וההשוואה ליריחו אינה מצד שמלחמה יש בה סיכון וצריכה להיעשות "בעיתוי מתאים", אטו חומות יריחו שנפלו לקול השופר היתה זו מלחמה לפי דרכי הלחימה וכי מעצור היה בידי "עושה המלחמות" שהכיבוש יעשה אחר השבת, אלא שזה בא להורות הלכה לדורות. ומה שלמדו מזה הוא לגבי איסוריהם ותקנותיהם שאיסור האמירה לא נאסר כל שיש בו משום ישוב א"י. והרי התוס' ואידך ראשונים דנים אם גם לשאר מצוות הותרה שבות דאמירה לעכו"ם, ואי איתא שגם בענין ישוב א"י זה מוגבל רק לענין מעשה כיבוש ודומה לו - קנין הקרקע, מה מקום לספק זה?

יעו"ש באג"ט שהסביר כע"ז גם ברפואה.

אכן יש לפקפק מצד הרמ"א (הובא במשפט כהן שם) שלא התיר אלא מעין שבות דשבות, דא"כ בניה שהיא מלאכה דאורייתא לא הותרה. אלא שגם דברי הרמ"א צ"ע מהתוס' הנ"ל ואידך ראשונים שדנו על מלאכת בישול וכי"ב שהם מלאכה דאורייתא. - העורך.

למרות שהמטרה היא שהזבל יפונה בשבת דווקא. ואולי יש להתיר את הדבר משום שאם הזבל לא יפונה עלול הדבר לגרום למחלות, בפרט בתנאי החום של ארצנו, וכולם חולים אצל זבל... אלא שא"כ אין צורך בקבלנות אלא באמירה לגוי סגי, כשם שהתירו אמירה לגוי אצל צינה).⁴

וכן משמע מהגהת הרמ"א בסי' רע"ו ס"א שעכ"ם שהדליק את הנר בשבת בשביל ישראל אסור ליהנות ממנו, אפילו כשהגוי עושה זאת בקבלנות. אמנם הרמ"א נימק זאת משום שישראל נהנה מהמלאכה עצמה בשבת, ומקור דבריו בהגהות אשרי שבת (פ"א סי' ל"ז), אך מחצה"ש כתב:

"דהא דקבלנות מותרת משום דגוי אדעתא דנפשיה קעביד, הני מילי היכי שאין כוונת הגוי כי אם להשלים פעולתו, משא"כ בנר נהי דהגוי עשאו לקבל שכירתו מ"מ כוונת הגוי שישתמש בו הישראל בשבת".

משמע שלא הנאת הגוי של ישראל בשבת היא הגורם לאיסור, אלא הצורך של ישראל שהמלאכה תיעשה בשבת הוא הגורם לאסור את הדבר גם כשגוי עושה בקבלנות. וכן בהמשך דבריו של מחצה"ש שם:

"דוקא התם אם ירצה הגוי לא עביד בשבת אלא ביום א' וא"כ אם עושה בשבת אדעתא דנפשיה קעביד, משא"כ הכא דישראל מצטרף לו בשבת וצריך הגוי לעשותו בשבת לעשות רצון ישראל אסור".

מבואר איפוא שהאיסור הוא כשהגוי עושה את

לעשות קבלנותו, משא"כ בנ"ד שאנו מזרזים את הגוי שיבנה מהר ורק משום כך אנו שוכרים אותו כדי שהעבודה תיעשה גם בשבתות.

ועיין נוב"י (מה"ק א"ח סי' י"ב) שכתב להתיר בניית בית בחוה"מ בקבלנות, אם יש חשש שאחרי המועד לא ימצאו פועלים. והיתרו מבוסס על הנוהג בפראג שכל מלאכות הבנין נעשות רק בקבלנות והשעה היא שעת דחק גדולה. עכ"פ רואים מדבריו שגם כשהקבלנות היא לחסוך זמן לישראל היא מותרת, ולא אמרין שהגוי אדעתא דישאל עביד, כיון שגם אדעתא זידיה עביד, כדי שאח"כ יתפנה למלאכות אחרות. מיהו יתכן שבמקרה זה של הנוב"י, לישראל לא היה נחוץ כל כך הזמן, אלמלא החשש שאחרי המועד הפועלים ילקחו למלאכה אחרת. משא"כ במקום שלישראל חשוב הזמן עצמו אין להתיר בנין בקבלנות. וצ"ע.

ובמג"א (סי' רמ"ד ס"ק ח') כתב: "פה בעירנו נוהגין היתר לשכור עכו"ם בקבלנות ליקח הזבל והעכו"ם עושים המלאכה בשבת". עיי"ש. וכאן התמיהה גדולה יותר, שהרי את הזבל רוצים לסלק בשבת, וא"כ מה מועילה הקבלנות, הרי הגוי עושה אדעתא דישאל, המעוניין שהזבל יפונה עוד בשבת, וא"כ הגוי עושה זאת גם אדעתא דישאל ובכל זאת הדבר מותר. ואולי המג"א מדבר באופן שלישראל לא איכפת אם הזבל יפונה דווקא בשבת³ וצ"ע.

(וכמדומני שיש מקומות שגויים מפנים את הזבל בשבת, כגון בשבת לאחר שני ימי ר"ה

3. [ואכן כן מבואר בשו"ת חת"ס שלישראל לא איכפת שהזבל יפונה ביום א' אלא שהגויים רוצים לשבות ביום א' לכן מפנים את הזבל בשבת. עיי"ש ובש"כ].

4. נראה לצדד בכה"ג כשנעשה בקבלנות, ולא מותנה עם הנכרי שיעשה בשבת, גם לדעת הר"י האוסר בקבלנות, הכא שגם אמירה לעכו"ם יש מקום להתיר כנ"ל, ל"ש לאסור משום מראית עין. - העורך.

[ועיין חת"ס ב"מ ע"ז ריש ע"ב ה"ד באוצר מפרשי התלמוד הע' 1 שיש קבלנות לזמן ידוע כל שאין שכרו משתלם לפי הזמן אלא לפי המלאכה. עיי"ש. מיהו מסתבר שלענין שבת לא חשיב קבלן, אא"כ יכול לעשות את המלאכה גם במוצ"ש או יום א' אלא שהוא רוצה לנוח ביום א' ולכן מזדרז לסיים המלאכה בשבת. ועיין באה"ט (סי' תקל"ד ס"ק י"ג) שהתיר הדלקת נרות בנעילה ביום הכיפורים ע"י גוי בקציצה. משמע שיש קבלנות לזמן ידוע ועיי' להלן].

זמן מסויים שידליק את הנרות אלא שהנרות יאירו בשעת נעילה, כשהגוי מדליק את הנרות מבעוד יום אין הוא עושה זאת רק כדי להנות את ישראל, וההנאה שהישראל נהנה אח"כ מהאור אינה הנאה ישירה לכן לא אסרו זאת, אע"פ שהגוי יודע שהכונה שידליק את הנרות ביום הכיפורים, אך הקבלנות גורמת לכך שאין שעה מסוימת ביום הכיפורים שבה הוא צריך להדליק את הנרות, וכשאין שעה מסוימת סובר הבאה"ט שקבלנות כזו מותרת. והדברים עדיין צ"ע (ועיין עוד בתשובה הבאה).

סיכום

נראה לענ"ד שאין היתר לבנות את הישוב ע"י קבלן גוי ופועלים גויים בשבת וזכות שמירת השבת אף היא יש בה כדי להבטיח את חיזוקו של הישוב היהודי בארץ וכמו שאמרו חז"ל: "אלמלי שמרו ישראל שתי שבתות כהלכתן היו נגאלין".
מיהו לדעת מו"ר הגר"ש ישראלי זצ"ל הדבר מותר, ולמעשה, אם שעת הדחק גדולה, יש לסמוך עליו.

סימן לא

השקאה ע"י גוי בשבת

שאלה*

שותלי פרחי הציפורנים פנו בשאלה כיצד להשקות בשבת. כי עליהם להשקות בשבועות הראשונים בכל יום לסרוגין, דהיינו להשקות שעה ולהפסיק שעה, כדי שהשרשים לא ירקבו מריבוי מים ומאידך תשאר הקרקע לחה כדי שהשתילים לא יבלו. וא"כ מה לעשות בשבת?

רצון ישראל בשבת. ולא דוקא שהישראל נהנה מהמלאכה בשבת.

מיהו בבאה"ט (סי' תקי"ד) מצדיק את המנהג שגוי מדליק נר בשעת הנעילה ביום הכיפורים וכתב שהמדובר בקצץ וכדעת הר"ן שבקצץ מותר לישראל ליהנות ממלאכתו שבת. ואע"פ שהמדובר שם בהדלקת הנר לצורך ישראל ביוכ"פ ובכל זאת התיר. ואולי יש לומר ששני דינים הם באיסור מלאכה ע"י נכרי בשבת (עי' אב"נ אר"ח סי' מ"ג ר'):

א. כשישראל אומר לנכרי בשבת הדבר אסור משום דבר דבר.

ב. כשהגוי עושה מלאכה מעצמו עבור ישראל, או כשישראל רק רומז לו, או כשישראל אומר לו מע"ש, אין כאן איסור משום "דבר דבר" אלא איסור אחר, שחז"ל אסרו ליהנות ממלאכת גוי בשבת שמא ישראל יעשה מלאכה בעצמו בשבת. ונפ"מ למקום שאינו נהנה בגופו מהמלאכה שבאופן השני לא גזרו. (ולפי"ז יש לענ"ד היתר אחר ליהנות מהדלקת הנר בנעילה ע"י גוי כי מצוות לאו ליהנות ניתנו.) ולפי"ז י"ל שבקבלנות, אע"פ שעושה מלאכה בשבת במיוחד עבור ישראל, מכיון שקצצו אתו מע"ש ולא קבעו אתו

ראשי פרקים

שאלה

- א. מלאכת שבת ע"י נכרי
 - ב. נכרי שכיר או קבלן
 - ג. שותפות נכרי בגדולי קרקע ובעייתיה
 - ד. שותפות כללית שאינה בגוף הנכס
- מסקנה

* עש"ק פרשת בהר-בחוקותי, אייר תשכ"ט